

Chalmers niet een gemengde school zonder religie.³⁴ Ongetwijfeld heeft Groen hierin Chalmers' intenties op de juiste wijze geïnterpreteerd. Tenslotte schreef hij in 1866 met impliciete instemming aan L.W.C. Keuchenius over Chalmers' kerkelijk standpunt: 'Chalmers, ofschoon de ziel der Free Church in Schotland, uit noodzaak, heeft altijd tegen het voluntary system, tegen eene kerk zonder verband tot den Staat, in beginsel geprotesteerd...'.³⁵ Stellig heeft Groen in Chalmers een verwante geest herkend.³⁶

Maar al bleef de figuur van Chalmers in Nederland enigermate in de schaduw (zelfs aan zijn heengaan wijdde T.M. Looman in *De Vereeniging* slechts enkele regels),³⁷ toch bleef het gebeuren van de 'Disruption' en wat zich daaromheen afspeelde in Nederland niet onbekend. In 1842 had de 'General Assembly' van de toen nog ongedeelde Schotse kerk aan de synode van de Hervormde Kerk, zoals ook aan andere verwante kerken buiten Schotland, informatie gezonden betreffende het conflict met de staat waarin de 'Church of Scotland' verwickeld was. Wellicht hoopte de 'General Assembly' op steun en bemoediging van de kant van de Nederlandse zusterkerk. Maar daarvoor was in die tijd de synodale horizon toch te beperkt: toen de secretaris op 23 juli 'eene ingekomene ... missive van de Algemeene Kerkelijke Vergadering in Schotland, van den 30. mei l.l. daarbij toezendende een exemplaar van de *toespraak, verklaring en protest*, door haar, onder dagteekening van denzelfden datum, uitgevaardigd' ter tafel bracht, besloot de Synode, een en ander 'voor notificatie' aan te nemen.³⁸ Na de 'Disruption' zullen de toonaangevende

34. Groen aan Koenen, 21 augustus 1856, *Briefwisseling*, III, 272 (nr. 457).

35. Groen aan Keuchenius, 16 maart 1866, *Briefwisseling*, III, 805v. (nr. 1265).

36. In zijn exemplaar van Chalmers' *Lectures on the Establishment and Extension of National Churches* (*Works* XVII, Glasgow, [z.j.]; Kon. Bibl. sign. F 6, 17) maakte Groen op het achterschutblad enkele notities die, tezamen met de daarmee corresponderende aanstrepingen, ten overvloede laten zien voor welke punten hij bijzondere belangstelling had: het punt van de vrijheid van onderwijs en dat van de relatie tussen kerk en staat; en kennelijk trof hem ook Chalmers' protest tegen 'the 'vis inertiae' in reference to religion', op p. 138! Terecht wijst Melief (222) op het feit, dat Groen zowel als Chalmers het ideaal voor ogen stond van een kerk die - opgenomen in het raam van het publieke leven en door de overheid gesteund - zou werken aan de herkerstening van het volksleven.

37. *De Vereeniging. Christelijke Stemmen*, II (1848), 76 (in de rubriek ('Berigten')).

38. *Handelingen van de Algemeene Christelijke Synode der Hervormde Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden in den jare 1842*, 's-Gravenhage, 1842, 199. De 'missive' werd geregistreerd onder nr. 5113. Zij bevatte de 'Claim (of Right), Declaration and Protest against the Encroachments of the Court of Session'; zie hiervoor Watt, *Chalmers*, 245-262.